

آموزش زبان در مناطق دوزبانه

از دیدگاه زبان شناسان و محققان آموزش زبان یادگیری زبان دوم در سه مرحله ی زیر صورت می گیرد:

مرحله اول: کودک با زبان دوم (فارسی) در تماس قرار می گیرد و آن را «پذیرا» می شود.

مرحله دوم: کودک به کمک تمرین های آگاهانه و طراحی شده (تمرین های تحت هدایت معلم) و یا ضمن کاربرد زبان فارسی به طور طبیعی (تمرین های غیر رسمی در مدرسه و خیابان و خانه) اطلاعات زبان فارسی را در ذهن خود ذخیره می کند.

مرحله سوم: کودک از دانش کسب شده خود در تولید زبان فارسی به صورت گفتار یا نوشتار و در درک زبان فارسی بصورت گوش دادن یا خواندن استفاده می کند.

راهکارهایی برای معلمان در مناطق دوزبانه:

راهکارهای آموزشی ویژه ی پیش دبستانی و ماه اول کلاس اول دبستان :

در روستاها به علت کم بودن کلاس های پیش دبستانی، همکاران راه حل ها را در طول سال و همراه با سایر روش ها به کار ببرند.

به معلمان این مناطق خصوصا آموزگاران پایه ی اول ابتدایی توصیه می کنیم راهبردهای زیر را مورد توجه قرار دهند:

- راهبرد نمایش عملی

موضوع آموزشی : ضمائر من ، تو ، او ، شما ، آن ها ، این ، آن افعال داشتن ، ایستادن ، نشستن ، بودن ، گوش دادن ، حرف زدن ، برداشتن ، گذاشتن ، دادن ، گرفتن ، واژه های کتاب صندلی ، معلم ، شاگرد ، روی ، زیر ، کنار ، میز ، حالا ، از

شیوه ی کار :

1- با اشاره به صندلی پرسید : این چیست ؟

این صندلی است.

با همه ی دانش آموزان این سؤال و جواب را تکرار کنید .

2- با ایستادن کنار صندلی و نشستن روی صندلی، کلمات من، ایستادن، نشستن، کنار و روی را آموزش دهید.

3- با اشاره به کتاب و میز مانند تمرین (1) اسم آن ها را به بچه ها بیاموزید. سپس کتاب را از روی میز بردارید و بگویید : « کتاب روی میز است. حالا من کتاب را از روی میز برمی دارم. آیا حالا کتاب روی میز است؟ » با اشاره به کتابی که در دست دارید بگویید : « من کتاب دارم ». سپس آن را روی میز بگذارید و بگویید : « من کتاب ندارم . آن را روی میز گذاشتم. »

4- کتاب را به یکی از دانش آموزان بدهید : « من به تو کتاب دادم. » تو کتاب را از من گرفتی. حالا تو کتاب داری. من کتاب ندارم .

این تمرین را با همه ی بچه ها انجام دهید. با ابتکار خود جملات خبری، پرسشی و حتی جملات امری هم می توانید بسازید. مثال : کتاب را به حسن بده. کتاب را به من بده.

5- بچه ها من فارسی حرف می زنم. شما به من گوش می دهید. در این کلاس با هم فارسی حرف بزنیم. من چه کار می کنم؟
بله ، من فارسی حرف می زنم .

- راهبرد نگاه کن و بگو

موضوع آموزشی : واژه هایی که قابلیت به تصویر کشیدن دارند. با نشان دادن تصاویر میوه ها، رنگ ها، ابزارها و وسایل و هر عنصری که کلمات آن ها در زبان محلی و زبان فارسی متفاوت هستند. با شیوه ی نگاه کن و بگو تلفظ صحیح واژه های زبان فارسی را آموزش دهید.

مثال(1) : آموزش واژه های سیب = آما، آب = سو، اسب = ات و خروس = خروز در مناطق دو زبانه ترکی آذری

با نشان دادن تصاویر سیب، آب ، اسب و خروس و با شیوه ی نگاه کن و بگو این کلمات را آموزش دهید.
- من به این عکس نگاه می کنم. شما هم به این عکس نگاه کنید. این یک سیب است.

بگویید (خطاب به تک تک دانش آموزان) : سیب. این یک سیب است.

با هم بگویید (خطاب به همه ی دانش آموزان) : سیب. این یک سیب است.

مثال(2) : چند تصویر را که موارد آن ها یک به یک با هم مرتبط باشند به بچه ها نشان دهید.

بعد از آن ها بخواهید خوب به تصاویر نگاه کنند و سپس تصاویر مرتبط با هم را تشخیص دهند. برای نمونه تصاویر جوراب، شانه، عینک، مسواک، موی سر، پا، دست، دستکش، ناخن، ناخن گیر، چشم و دندان را نشان دهید. آن ها باید ارتباط جوراب - پا، شانه - موی سر، عینک - چشم، مسواک - دندان، دست - دستکش و ناخن - ناخن گیر را تشخیص دهند.

در هنگام استفاده از شیوه ی «نگاه کن و بگو» می توانید به جای تصویر، در صورت امکان، خود میوه ها یا اشیاء را مثل برگ، تخم مرغ، قیچی، آب، نانو... به کلاس ببرید و آن ها را به بچه ها نشان دهید. حتی بچه ها می توانند آن ها را لمس کنند و واژه فارسی مربوط را بر زبان آورند. در این صورت علاوه بر حس دیداری و شنوایی از حس لامسه هم در آموزش سود می برد.

3-راهبرد بازی آموزشی

الف-بازی آموزشی بشنو و جواب بده

بچه های کلاس خود را به دو گروه تقسیم کنید. کلمات فارسی را برای آنها بخوانید. از گروه اول بخواهید هر گاه اسم یک «جاندار» را شنیدید آن را تکرار کنند و دسته دوم هر گاه اسم یک «رنگ» را شنیدند آن را تکرار کنند و اگر کلمه ای نه جاندار بود و نه رنگ، هر دو گروه سکوت نمایند:

آهو-سیب-بابا-مادر-برف-زرد-شیر-بنفش-قرمز-کبوتر-سنگ-لیوان-سفید-اردک-مرغ-ماشین-قهوه ای-سیاه-کوه-آفتاب-خروس-نارنجی

ب-بازی آموزشی نگاه کن ولی فراموش نکن

چند وسیله، میوه یا هر چیز دیگری که واژه ی آن در زبان فارسی با گویش محلی دانش آموز فرق دارد روی میز بگذارید و پارچه ی بزرگی روی آن بکشید. از دانش آموزان در دسته های سه نفری بخواهید جلوی میز بایند. برای 20 ثانیه پارچه را بردارید. سپس با پارچه روی وسایل را بپوشانید، اینک از آنها بخواهید نام فارسی اشیایی را که دیده اند بر زبان آورند. هر دانش آموز که تعداد بیش تری واژه صحیح فارسی بر زبان آورد، برنده ی بازی است.

تذکره: توجه داشته باشید که برنده شدن در این بازی فقط جهت افزایش انگیزه ی بچه ها برای مشارکت در امر یادگیری زبان فارسی است و شما باید تمام توجه خود را بر این امر معطوف کنید.

ج-بازی آموزشی نمایش از روی قصه ی معلم

داستان کوتاهی را در نظر بگیرید و هر کدام از دانش آموزان خود را به نام یکی از قهرمانان این داستان نام گذاری کنید. مثلاً پدر، مادر، پسر، دختر، مادر بزرگ، پدر بزرگ و... یا اسامی حیوانات شیر، گرگ، شغال، روباه، خروس و... سپس از آنها بخواهید هر جای داستان نام آنها بر زبان شما آمد، با حرکات و یا تقلید صدا نقش فرد یا حیوان مورد نظر را نشان دهند.

د-بازی آموزشی خرید و فروش

بازی خرید و فروش از مغازه میوه فروشی (برای آموزش نام های فارسی سبزی ها ، میوه ها و قیمت آنها) و خوار و بار فروشی (برای آموزش نام های فارسی شیر، پنیر، دوغ، روغن، برنج، کره، ماست، تخم مرغ و ..) بسیار مناسب است. بچه ها به زبان فارسی با هم مکالمه می کنند و در جریان این بازی دانش زبان فارسی خود را بهبود می بخشند.

ه- بازی آموزشی مسافرت

بازی در نقش یک مسافر و انجام مکالمه های مربوط به راه آهن ، فرودگاه ، ترمینال اتوبوس ها و مینی بوس ها ، زیارت مشهد و قم ، گردش در اصفهان و شیراز و استان های شمالی زمینه مناسبی برای آموزش زبان فارسی به دانش آموزان فراهم می کند.

و- بازی آموزشی پرتاب توپ

برای هر کدام از بچه ها نامی انتخاب کنید و تصویر یا عکس آن را روی سینه ی او بچسبانید.

مثلا آقای سیب با عکس سیب روی سینه اش . سپس بگویید دایره وار بایستند . شما به نوبت توپ را به آن ها بدهید و نام یکی از بچه ها را به زبان فارسی بگویید . صاحب توپ باید ، این نام فارسی را تشخیص دهد و به درستی با توپ هم کلاس خود را که صاحب آن نام است هدف قرار دهد.

ز- بازی دوست و دشمن

بچه ها را دو به دو با کلمات متضاد نامگذاری کنید. دوست-دشمن، کوتاه-بلند، شب-روز، کوچک-بزرگ و..

سپس به آن ها بگویید : «هر گاه من یک کلمه را بر زبان آوردم مخالف آن کلمه باید دست راست خود را بلند کند یا چشم چپ خود را ببندد یا یک پای خود را بلند کند.»

همچنین می توانید بگویید که هر گاه شما یک کلمه را بر زبان آوردید هم صاحب آن کلمه و هم مخالف او باید در حالی که لی لی می کنند و دو دست خود را روی سینه قلاب کرده اند ، با هم بجنگند تا یکی از آنها مجبور شود پای خود را روی زمین بگذارد . هر کس دیرتر پای خود را روی زمین گذاشت ، برنده بازی است .

ه- بازی کلمه سازی با صدای آخر کلمات

در این بازی یکی از کودکان کلمه ای را می گوید مثل «اسب» ، کودک بعدی باید کلمه ای بگوید که با صدای پایانی «اسب» یعنی «ب» شروع شود مثل «بابا» . به همین ترتیب کودک سوم باید با صدای پایانی «بابا» یعنی «ا» کلمه بسازد مثل «آش» و ...

مثال: اسب – بابا-آش-شهر-رامین-نادر-روستا-آرام-مادر-روز-زیبا-آلبالو-ویلا –آبی-یوسف-فکر-...

ط- بازی گوش کن و پیدا کن

تصویر یک حیوان ، میوه ، ابزار و هر چیزی دیگری را به یکی از کودکان بدهید. او بدون آنکه اسم آن تصویر را بگوید ، درباره آن به زبان فارسی توضیح می دهد . سپس بچه ها نام آن تصویر را حدس می

زنند. اگر بچه ها درست حدس زدند تصویر بعدی را به یک کودک دیگر بدهید. تا موقعی که بچه ها اسم آن چیز را درست حدس نزده اند، هر کودک باید تصویر را بیش تر توضیح بدهد.

ی- بازی جور و ناجور

برای اینکه کودکان حوزه های معنایی زبان فارسی را به خوبی یاد بگیرند در یک بازی سرگرمی چند کلمه را برای آنها بگویید یا تصویر آنها را نشان دهید. آن ها باید کلمه نا جور را که حوزه ی معنایی اش با حوزه ی معنایی کلمات دیگر فرق دارد، پیدا کنند.

مثال: اسب، میز، گربه، سگ

گللابی، گیلان، گلدان، آلبالو

مرد، زن، پسر، نجار

انگور، دندان، دهان، لب

چشم، گوش، دست، کلاه

4- راهبرد بحث و گفت و گو

هر چند دانش آموزان دوره ی ابتدایی، به ویژه پایه اول دبستان، هنوز برای استفاده از راهبرد بحث و گفت و گو آمادگی لازم را ندارند اما با استفاده از موضوعات ساده و گفت و گوهای کوتاه مدت می توان تا اندازه ی زیادی در ماه های میانی به بعد سال تحصیلی از این راهبرد استفاده کرد.

مثال: با همکاری دانش آموزان خود در مورد «اهمیت صبحانه»، «صرفه جویی در آب»، «اهمیت مسواک زدن» یا هر موضوع مورد علاقه دیگر، به زبان فارسی بحث و گفت و گو کنید. هر دانش آموز دلیل یا دلایل خود را بگوید. سپس خود آنها نتایج را جمع بندی کنند. اگر جمع بندی بحث را بر عهده خود آنها بگذارید سعی خواهند کرد با دقت بیشتری به سخنان دوستان خود گوش کنند تا از هر کدام که خواستید بتوانند جمع بندی بحث را انجام دهد.

5- راهبرد داستان گویی

دانش آموزان را تشویق کنید داستان هایی را که بلد هستند و به زبان فارسی برای همکلاسی های خود تعریف کنند و تمام فنونی که در داستان گویی مطرح هست در اینجا نیز صادق است.

6- راهبرد خود افشایی

در این راهبرد دانش آموزان تشویق می شوند در مورد علایق، وضعیت خانوادگی، آرزوها و احساسات خود مطالبی را به زبان فارسی برای دوستان خود بیان کنند و در واقع به خود افشایی دست بزنند. این تمرین ها آن ها را یاری می کند که بین اندیشه های خود و زبان فارسی ارتباط مستحکم تری برقرار کنند.

مثال 1: رنگ مورد علاقه ،شهر مورد علاقه، میوه مورد علاقه، اسم مورد علاقه،غذای مورد علاقه، ورزش مورد علاقه و بازی مورد علاقه مواردی از این قبیل ، مباحث مهمی برای خود افشایی و صحبت به زبان فارسی هستند.

مثال 2: صحبت در مورد خواهر و برادر و پدر و مادر و علایق آنها.

مثال 3: سبک زندگی و عاداتی که در خانواده ی دانش آموز حاکم است. ساعات غذا خوردن ، مطالعه ،کار،سرگرمی ها.

مثال 4- می توان تصویری را به کودک نشان داد و از او خواست که بگوید آن تصویر چه چیزهایی را به یادش می آورد. سپس درباره دیدگاهش در خصوص آن تصویر برای دوستانش به زبان فارسی صحبت کند.

مثال 5: خاطره گویی نیز از موارد خود افشایی است. از دانش آموزان بخواهید خاطرات خود را از مسافرت ها ،حوادث جالب ،فیلم هایی که دیده اند ،خاطرات پدر و مادرشان و... برای کلاس به زبان فارسی تعریف کنند.

مثال 6: بیان آرزوها از مهم ترین مصادیق خودافشایی است. از کودکان بخواهید مهم ترین آرزوهای خود را به زبان فارسی بیان کنند.

و....

7- راهبرد تلفیق شیوه های نگاه کن و بگو ،داستان گویی و بحث و گفت و گو

یک کتاب حاوی داستان تصویری انتخاب و به ترتیب زیر عمل کنید.

1- با شیوه ی نگاه کن و بگو واژه های مربوط به زبان فارسی به آن ها یاد بدهید.

2- بعد از یادگیری کلمات فارسی ،داستان کتاب را برای آن ها تعریف کنید و بخواهید داستان را بازگو کنند.

3- ترتیبی دهید که در مورد مسایل مطرح شده در داستان و نتایج اخلاقی و فرهنگی آن در کلاس بحث و گفت و گو انجام شود.